

KLEINE MEDEDELINGEN

Kasteelhistorie Amerongen. Het kasteel-spel te Amerongen, dat we in het vorig nummer van het maandblad aankondigden, is thans vastgesteld op **Donderdag 8 en Zaterdag 10 Juli**. Zoals men zich zal herinneren, wordt de historie van het kasteel te Amerongen door een groep spelers in beeld gebracht.

Oud-Katholiek Museum. Tot 14 Augustus 1954 is in het Oud-Katholiek Museum te Utrecht (Mariahoek) een expositie te zien, welke daar georganiseerd is ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan der cathedrale kerk van St Gertrudis in het Willemplantsoen. Er is echter veel meer te zien dan alleen datgene wat betrekking heeft op bovengenoemde kerk; men krijgt er een overzicht van de historie der Oud-Katholieke Kerk. De tentoonstelling is van Maandag tot Donderdag geopend van 10—12 en van 2—5, op Zaterdag- en Zondagmiddag van 2.30—5. Vrijdags kan men er niet terecht.

Centraal Museum. Elke Dinsdagavond wordt in het Centraal Museum te Utrecht een rondleiding gehouden. Deze beginnen om 8 uur; de kosten bedragen zestig cent per persoon, toegang inbegrepen. In Juli kan men deze rondleidingen meemaken:

6 Juli: Schilderijen 14e—16e eeuw.

13 Juli: Schilderijen 17e eeuw.

20 Juli: Schilderijen 17e eeuw (vervolg).

27 Juli: Schilderijen 18e—19e eeuw.

Paulusabdij. Over de vondsten, aangaande de vroegere St Paulusabdij te Utrecht, gedaan bij de verbouwingen aan het gerechtsgebouw te Utrecht, deelt het Nieuw Utrechts Dagblad ons mede:

„Enige jaren terug waren er onder de kelder in het gebouw van de Ridderlijke Duitse Orde Balije van Utrecht reeds de overblijfselen gevonden van de oostelijke afsluiting van het zuidelijke dwarsschip en een gedeelte van de zuidelijke wand van het koor. In de oostelijke wand van het zuidelijke dwarsschip vond men ook

een altaarnis met in de nabijheid een zg. heilig putje. Bij de werkzaamheden, die thans worden uitgevoerd, bleek dat de achterwand van de zittingzaal, een 90 cm dikke muur, de muur was van het zuidelijk dwarsschip.

Het is thans duidelijk, dat verscheidene zalen in het gerechtsgebouw tot het complex van de St Paulusabdij hebben behoord. Dat is ook het geval met de zittingzaal, die wellicht de oude kapittelzaal is geweest, en die nog altijd de oude vorm en omvang heeft. Alleen was deze zaal vroeger door een zoldering in twee vertrekken verdeeld. Dit is o.m. gebleken uit vondsten in de binnenwand tussen de zittingzaal en de gang. Daarin zijn een hele en halve spitsboog in vroeggotische vorm gevonden. Daarboven vond men eveneens overblijfselen van vensters. Deze muur vormde de scheiding tussen de kapittelzaal en de kloostergang. Van deze gang maakte de verbinding met de kamer van de concierge (links van de deur) ook deel uit.

De bovenste verdieping van de tegenwoordige zittingzaal is waarschijnlijk gebruikt voor de slaapvertrekken van de kloosterlingen.”

Jaarsvelder toren in restauratie. De bouwvallige toren der hervormde kerk te Jaarsveld wordt gerestaureerd. In tegenstelling met de meeste plaatsen behoort de toren hier aan de kerkelijke gemeente, iets wat met torens uit de tijd vóór Napoleon zelden het geval is.

De toren en het koor staan op de lijst van monumentenzorg, zodat hiervoor subsidie van het rijk verkregen wordt. Ook de provincie en de gemeente dragen in de kosten bij; zelfs het hoogheemraadschap van de Lekdijk Benedendams en van de IJsseldam verleent een bijdrage, omdat de toren gebruikt wordt als waarschuwingsbaken en de klok als alarmsignaal bij overstromingsgevaar. De kerk, die ongeveer uit de 14de eeuw dateert, is in 1672 uitgebrand.

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

AUGUSTUS
1954

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

27e JAARGANG
Nº 8

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 61, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT”

Dr. Ir. G. W. VAN HEUKELOM HERDACHT ¹⁾

Twee monumenten markeren het silhouet van de stad Utrecht op bijzondere en eigen wijze: het Derde Administratiegebouw van de Ned. Spoorwegen en de Domtoren. Aan beide is onafscheidelijk de naam verbonden van bouwmeester George Willem van Heukelom (1870—1952), die het ene in het leven riep en het andere in vroegere luister herstelde.

Hem heeft mevrouw van Heukelom-van den Brandeler een met diepe genegenheid geschreven boek gewijd, waarin zijn persoon en werken in het relaas van zijn levensloop worden geschetst. Voor zover de biografie volledig heeft willen zijn, geeft zij het snel vergetende mensdom gelegenheid nu en later van het leven en de werkzaamheid van een figuur van betekenis uit de eerste helft der 20e eeuw kennis te nemen. Details, waarvan de uitvoerige mededeling meer in een werk van architectonisch-technische aard zou thuis behoren en die vooral de vakman zouden interesseren, worden slechts weinig vermeld. De schrijfster heeft een groter publiek op het oog gehad, dat de werken van de meester het liefst beschreven ziet in verband met zijn levensverhaal en levensstijl.

Het schrijven van een biografie is altijd een niet-eenvoudige taak. Staat men te ver in tijd of geestesgesteldheid van de beschrevene af, dan kan het moeilijk zijn zich een feitelijk of mentaal juist beeld te vormen; is de schrijver tijdgenoot (nog nader: levensgezel) of geestverwant, dan kan de objectiviteit door te weinig critische zin in het gedrang komen. Het nageslacht kan afstand nemen en breder verband zien, waartegenover de eigentijdse auteur in het persoonlijk contact en soms de jarenlange intieme omgang een belangrijke voor-sprong heeft. Daarom is het ook moeilijk te bepalen in hoeverre de hier besproken levensbeschrijving in de ene of de andere richting te kort schiet. Zeker is, dat ieder die ir. van Heukelom gekend heeft,

¹⁾ H. van Heukelom-van den Brandeler, Dr Ir G. W. van Heukelom, De ingenieur, de bouwmeester, de mens. Utr. 1953. (131 blz. m. portr. en afbb.) 80.

zal moeten beamen, dat hier een over het algemeen gelijkend portret ontworpen wordt.

Het eerste werk, dat ir. van Heukelom in Utrecht bouwde (1894), heeft ieder stadgenoot herhaaldelijk gezien, zonder te weten naar wiens ontwerp het vervaardigd werd, nl. de overkapping van de perrons van het Centraal Station. Hier was uitsluitend nog de ingenieur aan het werk. In andere opdrachten van de Spoorwegen: de stationsgebouwen van Hengelo, Baarle-Nassau, Roosendaal en Maastricht kwam reeds meer de architect naar voren. De fusie van de Hollandse Spoor en de Staatsspoorwegmaatschappij in 1917 werd aanleiding aan van Heukelom, gelijktijdig ontheven van de functie van chef van de Dienst van Weg en Werken, op te dragen op het terrein van het park Nieuweroord aan de Catharijnesingel een nieuw administratiegebouw voor de Spoorwegen te doen verrijzen: dan komt de bouwmeester aan het woord. In 1921 was het, in zuivere en strenge verhoudingen opgetrokken, imponerende bouwwerk gereed, dat naast het 1e en 2e administratiegebouw een derde periode in de vaderlandse bouwkunst vertegenwoordigt. Buitenlanders hebben het vergeleken met een orgelconcert van Bach, waarmee de ruimtewerking, de strengheid van lijn en het brede ritme van het op een haast academisch grondplan opgetrokken gebouw, voor wie daar oog en oor voor heeft, opvallend juist gekarakteriseerd werd.

Utrecht heeft wel zeer geprofiteerd van de gaven van deze bouwmeester, die niet alleen met een heel persoonlijk accent de hedendaagse architectuur verrijkte, maar tegelijk de bouwwerken uit de grote tijdperken van het verleden tot nieuw leven heeft mogen wekken. In 1922 nl. vroeg burgemeester Fockema Andreae hem zitting te willen nemen in de, sedert 1901 bestaande en werkzame commissie tot restauratie van de Domtoren. Oorspronkelijk werd deze gevormd door dr. P. J. H. Cuypers, C. Muysken en de directeur der gemeentewerken F. J. Nieuwenhuis, die echter kort vóór of in 1922 overleden waren. Ir. van Heukelom werd al spoedig de eigenlijke leider van het moeilijke en moeizame werk, dat in 1922 gereed kwam en door hem zelf uitvoerig beschreven werd in een afzonderlijke publicatie „De geschiedenis en de herstellingswerken van de Domtoren tot 1929”, in hoofdzaak overeenkomend met zijn bijdrage in ons jaarboekje van 1927. De St. Michaëlskapel met haar, naar veler oordeel toch te donkere beglazing, vormt een overigens zeer geslaagd en bijzonder aantrekkelijk onderdeel van het machtige bouwwerk. Dat het gemeente-archief en vooral zijn topografische prentencollectie voor het herstel van de toren belangrijk materiaal heeft verschaft, mag de schr. van deze aankondiging wel met enig genoegen releveren.

Na de Domtoren kwam de verbouwing van Leeuwenberch tot kerkgebouw en de restauratie van de Regentenzaal van het St.

Bartholomaeusgasthuis tot stand en nog later de grote restauratie van de torens van Buurkerk, St. Jacobskerk en St. Nicolaaskerk, waarbij de namen der onder de algemene leiding van ir. van Heukelom werkende architecten wel vermeld hadden mogen worden. Het laatste Utrechtse werk is de zo geslaagde restauratie van het koor der St. Janskerk geweest (1947).

Intussen had de werkzaamheid van ir. van Heukelom, na zijn afscheid in 1935 van de Spoorwegen zich ook reeds weer naar buiten verlegd. De zeer bewonderde restauratie van de Domtoren is zonder twijfel aanleiding geweest hem ook die van de Martinatoren te Groningen op te dragen (1936—1948). Aan de in de oorlog zwaar gehavende toren van Sambeek heeft hij vervolgens zijn aandacht besteed en tenslotte werd ook het herstel van de toren van de grote of O. L. Vr.-kerk te Breda aan zijn leiding toevertrouwd.

Bijzonderheden over al deze werkzaamheden kan men in de levensbeschrijving aantreffen. Zij spreken van een zeldzame arbeidskracht, een kunstzinnig talent en een grote liefde voor het rijke bezit, dat vroegere tijden ons nalieten.

Mijn aankondiging wordt te lang en uitweiding over het voorzitterschap van de stedelijke Monumentencommissie, van de Schoonheidscommissie en niet minder van het bestuur van het Utr. Stedelijk Orkest, in welke laatste kwaliteit van Heukelom veel moeilijkheden te overwinnen had, moet achterwege blijven. Terecht mocht Utrecht hem in 1947 ten stadhuize huldigen en burgemeester ter Pelkwijk hem de gouden gemeentepening overhandigen (zie Maandblad 1947, blz. 25).

Op 17 Februari 1952 is ir. van Heukelom op 82-jarige leeftijd overleden. Het boek van mevrouw van Heukelom herdenkt en eert de ingenieur — de bouwmeester — de mens.

v. C.

BOEKAANKONDIGING.

A. M. van Akerlaken, *De Pieterskerk te Utrecht*. Met een voorwoord van jhr mr C. J. A. de Ranitz en prof. dr C. D. J. Brandt. Utrecht, 1954.

Dezer dagen verscheen de vierde druk van het bekende boekje over de Pieterskerk, geschreven door de heer A. M. van Akerlaken, koster van deze kerk.

Graag vestigen wij er de aandacht op. Want ten eerste heeft de heer Van Akerlaken het boekje grotendeels omgewerkt en uitgebreid en in de tweede plaats verwerkte hij er de restauratieplannen in. Ook het fotomateriaal is vermeerderd.

Het laat zich aanzien, dat de Pieterskerk

een betere tijd tegemoet gaat dan zij in eeuwen beleefde: het herstel van de kerk zal immers aangepakt worden. En al moet het onmogelijk worden geacht haar de oude luister volledig te hergeven, er kan veel ten goede worden gedaan aan dit eerbiedwaardig monument uit de elfde eeuw, utrechts oudste kerk.

Wij hopen dat velen dit boekje zullen kopen. Om de kosten te drukken is het niet in de boekhandel verkrijgbaar maar uitsluitend bij de kosterij. Voor 95 cent kan men zich het werkje aanschaffen. Een bijzonder lage prijs voor een boekje met rijke inhoud.

Wij wensen de ijverige heer Van Akerlaken gaarne toe, dat hij binnen afzienbare tijd aan de vijfde druk kan beginnen. Dat moet dan een druk zijn, waarin over de gerestaureerde kerk geschreven wordt!

KLEINE MEDEDELINGEN.

Cijfers van Maarssen. Nu het inwonertal van Maarssen op 9000 is gekomen, noteert het Nieuws- en Adv. blad voor Vecht-, Amstel- en Rijnstreek deze gegevens over Maarssens inwonertal in het verleden:

„De voorspoedige groei van dit Vechtdorp is behalve aan een geboorte- en vestigingsoverschot ook te danken aan de verschillende annexaties welke in de loop der jaren plaats hadden. Zo waren Maarssen en Maarsseveen vóór 1640 beide afzonderlijke zogenaamde statengerechten. In 1640 werd het gedeelte, dat bekend staat als Nieuw-Maarsseveen van Maarssen afgescheiden en aan de heer Joan Huydecoper verkocht, waardoor Maarsseveen groter werd dan Maarssen.

In de tijd, toen al het oude veranderd moest worden, in de tijd van de franse revolutie, werd Maarsseveen in twee gemeenten gescheiden: in Nieuw- en Oud-Maarsseveen. Dit gebeurde in 1795. In 1812 werd het weer anders: de gemeenten Oud-Maarsseveen, Nieuw-Maarsseveen, Breukelerveen en Tienhoven werden samengevoegd, evenals de gemeenten Maarssen en Maarssenbroek. De eerstgenoemde gemeente heette Tienhoven en de tweede vergrote gemeente Maarssen. Echter onder invloed van de reactie welke bij het herstel der onafhankelijkheid plaats greep, werd de oude toestand weer hersteld. Maarsseveen werd één geheel, terwijl Maarssen en Maarssenbroek weer afzonderlijk kwamen te staan.

Eerst bij de wet van 13 Juni 1857 werden Maarssen en Maarssenbroek definitief één gemeente. Honderd jaar geleden, in 1352, telde Maarssen 1490, Maarsseveen 1259 en de lilliputergemeente Maarssenbroek 126 inwoners.

Op 1 Juli 1949 werden Maarssen en Maarsseveen samengevoegd, waardoor Maarssen 7263 zielen ging tellen. In 1950 waren het er 7671 en op 1 Jan. 1954 kreeg Maarssen er 504 inwoners van Oud-Zuilen bij. Hierdoor kwam het aantal Maarsse-

En ieder die de laatste jaren de kerk niet bezichtigde (dat er Utrechters zijn welke deze kerk nooit betraden geloven we niet) ga er weer eens heen, opdat hij straks na de restauratie de kerk in haar twee fasen vergelijken kan. de J.

naars op 8743 en thans, 'n half jaar later, op precies 9000. Gaat de voorgestelde annexatie met Tienhoven en een deel van Westbroek door dan komt het aantal Maarssenaars royaal over de 10.000 heen."

De naam Bilthoven. De heer E. E. Gewin schrijft in het Algemeen Nieuwsblad van De Bilt:

„Het deel van de gemeente De Bilt, dat bij het station is gelegen, werd vroeger aangeduid als „De Bilt-station".

In de raadsvergadering van 23 Mei 1917 stelden B. en W. voor om dat gedeelte voortaan officieel „Biltse Duinen" te noemen. De voorzitter vocht voor „Vogelzang" of „De Leyen". Maar hij vreest, dat er verwarring zal ontstaan met station Vogelenzang bij Haarlem of met Leiden.

Een ander raadslid meent, dat de postadministratie de benaming De Bilt-station ongewenst acht.

Wat de benaming „Biltse Duinen" betreft, vraagt de heer Heybroek waar de grens van „Biltse Duinen" zal zijn. Nadat B. en W. gezegd hadden, dat dit aan hen zou worden overgelaten, werd hun voorstel aangenomen. Maar in de raadsvergadering van 11 October kwam een schrijven ten sprake van de directie van de Centraalspoorweg, waarin verzocht werd om het station De Bilt „Biltduin" te noemen.

Dr Melchior zou een naam wensen, aan de historie ontleend, b.v. Leyenhoven. Hij vindt het woord duin (Biltduin) misplaatst. Hij zegt, dat bij Jagtlust destijds stond Uuthof en stelt de naam Bilthoven voor. Zijn voorstel werd aangenomen.

Ik moet er op wijzen, dat een Utehof een bij een klooster behorende boerenplaats of hofstede was. In casu van het klooster Oostbroek."

Aan wijlen dr Melchior, die een geliefde arts was in De Bilt, later in Bilthoven heeft Bilthoven dus zijn naam te danken.

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT"

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

SEPTEMBER
1954

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

27e JAARGANG
Nº 9

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 6½, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT"

Excursie naar Breukelen

Het bestuur nodigt de leden met hunne dames uit tot deelneming aan een excursie naar *Breukelen* op Zaterdagmiddag 18 September a.s. Vertrek per autobus van het Janskerkhof om kwart voor twee precies. De kosten bedragen f 1.50 per persoon.

Deelnemerskaarten kunnen tot en met 14 September worden afgehaald bij de Ned. Handelsmaatschappij Janskerkhof 12 te Utrecht. Na tijdige overschrijving of storting op postrekening 11623 van de Ned. Handelsmaatschappij worden ze ook gaarne per post toegezonden.

Zij, die op eigen gelegenheid aan de excursie wensen deel te nemen kunnen een deelnemerskaart afhalen of bestellen à f 0.25 per persoon.

Bezocht zullen worden de kastelen Nijenrode en Gunterstein alsmede de hervormde kerk terwijl ook nog een rondwandeling door het dorp zal worden gemaakt en in het „State Wapen" een kopje thee zal worden aangeboden.

Voor hen die per eigen gelegenheid naar Breukelen komen is er verzamelen om kwart over twee bij de hervormde kerk in Breukelen.

Namens het bestuur:

Ir J. D. M. BARDET, voorzitter.

Mr N. B. TEN BOKKEL HUIJINK, secretaris.